

Tis hem strictelyk verboden te jaegen voor hem: de aanstelling van Peter Anthon als jachtwachter van baron de Collaert in Genk in 1787

Rombout Nijssen

Over de rol van veldwachters en jachtwachters in het ancien régime is voor onze contreien nog geen systematisch onderzoek verricht. In afwachting is het belangrijk alvast zoveel mogelijk feitelijke gegevens over deze plaatselijke functionarissen uit te geven. Bij het opstellen van de inventaris van de gerechtelijke archieven van Genk en Zutendaal¹ werd in het gichtregister voor de jaren 1772-1789 de registratie van de eedaflegging aangetroffen van Peter Anthon als jachtwachter in dienst van baron de Collaert². De tekst werpt tot op zekere hoogte een licht op de aanstellingsprocedure en op de taken en bevoegdheden van deze achttiende-eeuwse *jachtwachter*.

In vroeger tijden was de gemeente Genk een uitverkoren jachtgebied voor adellijke jagers. Het jachtrecht was één van de voorrechten van de plaatselijke heren. Tot aan de verpanding van de heerlijkheid Genk door de *Bisschoppelijke Tafel* in 1753, behoorde het jachtrecht er aan de prins-bisschop van Luik. Het is niet uitgesloten dat hij er bij gelegenheid zelf jaagde, maar wellicht werd het jachtrecht meestal aan andere liefhebbers verpacht. Zo ging het ook na 1753, toen de heerlijkheid in handen van particuliere heren kwam: zij verpachtten de jacht aan andere gefortuneerde edellieden.

In 1787 was de heerlijkheid Genk³ in het bezit van Frans-Antoon de Méan. Frans-Antoon de Méan was toen nog kanunnik van het Luikse kathedraalkapittel. In 1792 zou hij tot prins-bisschop van Luik gekozen worden, en in 1817 zou hij aartsbisschop van Mechelen worden.

---

¹ R. NUSSEN, *Inventaris van de archieven van de schepenbanken van Genk (1437-1796) en van Zutendaal (1497-1796)* (Rijksarchief te Hasselt. Inventarissen, 28). Brussel, 1998, 60 p. Deze inventaris, voorzien van een inleiding over de gerechtelijke organisatie in Genk en Zutendaal in het ancien régime, is verkrijgbaar in het Rijksarchief, Bampslaan 4, te Hasselt.

² Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Genk*, nr. 70, fol. 247r-248r.

³ Zonder Waterschei, waar de heerlijke rechten in het bezit waren van de heren van Vogelzang.

In 1787 had de kanunnik zijn jachtrecht in Genk verpacht aan een zekere baron de Collaert. De schepenen specificeerden in hun register niet wie die baron de Collaert was. Wellicht betreft het de uit Blehen (provincie Luik) afkomstige Marie-Joseph-Ferdinand-Gérard de Collaert (1752-1836) of zijn broer Jean-Antoine-Joseph-Philippe de Collaert (1755-1816)⁴. Over Peter Anthon werden in de parochieregisters van Genk geen gegevens aangetroffen.

De barons de Collaert

Beide broers leidden een opmerkelijk leven. Zij maakten de overgang mee van het ancien régime naar de hedendaagse tijd, en wisten zich zowel in het ancien régime als in het Napoleontische Frankrijk, in het Koninkrijk der Nederlanden als in het onafhankelijke België met succes te handhaven.

Marie-Joseph-Ferdinand-Gérard de Collaert werd op 16 december 1752 in het kasteel van Blehen geboren als oudste zoon van de plaatselijke kasteelheer Marie-Joseph-Ferdinand de Collaert en Marie-Hélène Haubin. Op 13 juni 1755 werd zijn enige broer Jean-Antoine-Joseph-Philippe geboren. Beide broers kozen voor een militaire loopbaan en bleven ongehuwd. Marie-Joseph nam dienst in het leger van Napoleon en bracht het tot kolonel bij de huzaren. Zijn voornaamste wapenfeit was wellicht zijn deelname aan de Rusland-veldtocht van Napoleon in 1812. Het einde van het Napoleontisch tijdvak betekende ook het einde van zijn militaire loopbaan. De kolonel trok zich daarop in Tongeren terug, waar hij nog in de gemeenteraad zetelde. De aanstellingsbrief die hier behandeld wordt, werd in 1787 in Tongeren ondertekend. Marie-Joseph de Collaert overleed er op 28 oktober 1836. Zijn grafsteen werd in de Sint-Donaatskapel in Blehen geplaatst⁵.

Zijn broer Jean-Antoine nam al op 17-jarige leeftijd dienst in het zogenaamde *vrijkorps van Donceel*, dat vooral in de Duitse territoria in dienst van de Oostenrijkse keizer streed. Van 1785 tot 1790 was hij in dienst van het leger van de Verenigde Provinciën. Nadat de Franse legers in 1794 met succes de Verenigde Provinciën binnengevallen waren, trad Collaert in 1796 in dienst van het leger van de Franse satellietstaat: de Bataafse Republiek. In 1806, toen de Bataafse Republiek werd vervangen door het Koninkrijk Holland onder Napoleons

---

⁴ J. CASSART, *Recherches sur les Collaert en Hesbaye brabançonne*, in: *Brabantica* 9, 1968, p. 81-128; Guillaume, *Jean-Ant. Baron de Collaert, général au service des Pays-Bas*, in: *Biographie Nationale*, dl. 4. Brussel, 1873, kol. 297-299; Ch. THYS, *Essai de biographie tongroise*. z.p., z.d., p. 49-50.

⁵ De Sint-Donaatskapel van Blehen bevindt zich in een lamentabele toestand. Zij ligt op de top van een tumulus, die deel uitmaakt van een laagstamboomgaard. Alhoewel de kapel een beschermd monument is, staat zij zo goed als op instorten. De vloer van de kapel ligt bedekt met puin. Handbrede scheuren in de muren maken haar volstrekt onveilig.

broer Lodewijk-Napoleon, stond de Collaert weer in het winnende kamp: in hetzelfde jaar werd hij generaal-majoor in het leger van het Koninkrijk Holland. Tot in 1814 was hij betrokken bij Franse militaire campagnes in Duitsland, Oostenrijk en Frankrijk. Na het aftreden van Napoleon en zijn verbanning naar Elba in april 1814 trad de Collaert in dienst van het Nederlandse leger. In de Slag bij Waterloo voerde hij het bevel over de Nederlandse cavalerie tegen het Napoleontische leger. Hij overleed in Brussel op 17 juni 1816 en werd in het familiegraf in de kerk van Blehen begraven.

De taken van de jachtwachter

Als rechthebbende op de jacht mocht de baron in Genk een jachtwachter aanstellen. De registers van de schepenbank van Genk bevatten meerdere registraties van eedafleggingen door jachtwachters, maar geen daarvan bevat zoveel aanduidingen over hun taken als de registratie van de eedaflegging van Peter Anthon in 1787. Naast de registratie van zijn eedaflegging werden immers ook de taken die hem door zijn heer waren opgelegd, geregistreerd.

In de eerste plaats eiste de pachter van de jacht van zijn jachtwachter dat hij voor de schepenbank een eed zou afleggen. Dat was nodig omdat het verslag van een door de schepenen in de eed gestelde jachtwachter bewijskracht had⁶.

Nadat hij de eed zou afgelegd hebben, moest de jachtwachter er op toezien dat niemand zonder voorafgaande toelating van de bezitter van het jachtrecht in de heerlijkheid zou jagen of vissen. Indien hij iemand met een jachtgeweer of met een jachthond zou aantreffen, of wanneer hij iemand zou betrappen die viste zonder over een *permissie* te beschikken, dan moest hij die persoon *areteren* (aanhouden) *oft callangeren* (aanklagen en een boete vorderen). Bovendien moest hij in dat geval binnen de drie dagen zowel aan de heer die hem had aangesteld als aan de plaatselijke schepenbank verslag uitbrengen over zijn vaststellingen (artikels 1 en 3). Op dezelfde wijze moest hij optreden wanneer hij iemand met strikken of netten of *wat instrument het sy om het wilt te vangen*, zou betrappen (artikel 2). Ook wanneer hij andere feiten vaststelde die een bedreiging konden betekenen voor de handhaving van de jachtrechten van zijn heer, moest hij hem hierover onverwijld verslag uitbrengen (artikel 4).

---

⁶ D.F. DE SOHET, *Instituts de droit ou sommaire de jurisprudence canonique, civile, féodale et criminelle, pour les Pays de Liège, de Luxembourg, Namur & autres*. Namen-Bouillon, 1770-1772, Livre I, Titre 56. Anastatische herdruk, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1996.

Het vertrouwen van de heer in zijn jachtwachter was niet onbegrensd. Hij vond het nodig om in de aanstellingsvoorwaarden op te nemen dat de jachtwachter ook zelf niet mocht jagen of vissen zonder *speciale permissie*, en dat hij evenmin op eigen gezag aan derden mocht toelaten om in Genk te jagen of te vissen. Een overtreding op dit punt zou tot ontslag op staande voet leiden (artikel 5).

Als vergoeding voor zijn inspanningen mocht de jachtwachter rekenen op een wedde en op een derdedeel van de *amendes* of boetes waartoe hij stropers kon doen veroordelen. Werkzekerheid werd de jachtwachter niet geboden. De heer hield zich immers het recht voor hem te ontslaan wanneer hij dat wilde (artikel 6).

Tekstuitgave

Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Genk*, nr. 70, fol. 247r -248r, geregistreerd op 27 februari 1787.

Eodem Peter Anthon prodiceert conditien als opsigter der jacht deser heerelykhyt Genck, onderteekent baron de Collaert, versoekende de registratie en hem prodicent in den behoorelyken eedt gestelt te woorden.

Fiat Registratum et praestitit sermentum.

Tenor conditionis

Conditien voor Peter Anthon als opsigter van de jacht der heerelykhyt Genck.

Imo sal gehouden syn in kracht van synen eedt den welcke hy sal mogen afleggen voor het gericht Genck, te areteren oft callangeren alle personen van wat conditie oft qualityt sy ook souden mogen syn, de w. sullen gevonden syn met een geweer oft wel honden jagenden op de juridictie Genck, ten sy sy voorsien syn van onse permissie, soo niet sal gehouden syn my het raport te doen als ook aen het gericht van Genck binnen de dry dagen.

2do sal ook gehouden syn d'arreteren en calangeren alle personen die stricken, netten oft wat instrument het sy stellen om het wilt te vangen, soo vos als ander wilt, en sal aenstons sijn rapport maecken.

3tio sal ook gehouden syn de amendeeren en d'arreteren alle personen die sonder onse permissie sal gevonden syn vissende, hun de netten oft de instrumenten de welcke sy

De aanstelling van Peter Anthon als jachtwachter van baron de Collaert in Genk in 1787

---

gebruyken tot dien eynde af te nemen en wel te opletten dat daer geene schaede aen de visschen gebeurt soo wel als aen ons wilt.

4to den selven opsichter sal ook gehouden syn onder synen eedt van my getrouw rapport te doen vant geen nog schaedeloos soude kunnen syn in myne jacht oft intressen.

5to tis hem strictelyk verboden te jaegen voor hem als ook iemant met hem laeten te jaegen sonder onse speciale permissie, op straffe van gepriveert te sijn van t geheel van syne gagie, oft huer en dan bedanckt te woorden en wech gesonden. De selfve straffe sal ook syn voor het vischen oft laeten vischen.

6to Den selven opsigter sal hebben allen derden deelen van de amende. Sal ons altyt lieber en vry syn hem te bedancken die rest, mits hem te betaelen ad ratum temporis die hy ons gedient heeft.

Te Tongeren 25 feb. 1787 (signatum) baron de Collaert, seigneur d'Abolens et Pouce⁷.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt

---

⁷ Abolens en Poucet zijn twee dorpen in de onmiddellijke omgeving van Blehen. In Abolens en Poucet waren de Collaerts zelf *heer*. De heerlijkheid Blehen daarentegen, waar de Collaerts een indrukwekkend kasteel bezaten, behoorde aan het Luikse Sint-Pieterskapittel.

Recente uitgaven van inventarissen in het Rijksarchief te Hasselt

- Inventarissen van de archieven van de schepenbanken en van de leen- en laathoven in Kortessem en Wintershoven (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 74).* Brussel, 2004. Bestelnummer P 4369. 3,50 euro.
- Inventarissen van de archieven van de heren (1730-1793) en van de schepenbank (1577-1796) van Wimmertingen (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 75).* Brussel, 2004. Bestelnummer P 4370. 2,50 euro.
- Inventaris van de archieven van de heren (1576-1788), van de schepenbank (1460-1788), van het laathof van Juncis (1659-1722) en van het pastoorshof in Kermt (1687), en regestenlijst van de oorkondenverzameling van Kermt (1391-1710) (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 76).* Brussel, 2004. Bestelnummer P 4381. 3 euro.
- Inventaris van het archief van de schepenbank van Muizen (1636-1791) (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 77).* Brussel, 2004. Bestelnummer P 4401. 2,50 euro.
- Inventaris van de archieven van de schepenbank van Kerkom (1664-1796) en van het cijnhof van Corbie (1645-1689) aldaar (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 78).* Brussel, 2004. Bestelnummer P 4402. 2,50 euro.
- Inventaris van de archieven van de heren (1619-1728), van de schepenbank (1522-1778), van het Sint-Janshof (1525-1793) en van het cijnhof van Heysselt in Jeuk (1700-1714) (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 79).* Brussel, 2004. Bestelnummer P 4403. 2,50 euro.
- Inventaris van het archief van de familie de Corswarem en aanverwante families met inbegrip van losse archiefbescheiden betreffende de familie de Looz-Corswarem (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 80).* Brussel, 2004. Bestelnummer P 4420. 4,50 euro.
- Inventaris van de archieven van de schepenbank (1550-1789), van de laathoven van Klein Stevoort, van Jeuk en van Mommegeers (1630-1793) en van het cijnhof van Schauburgh (1656-1664) in Stevoort (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 81).* Brussel, 2005. Bestelnummer P 4427. 2,50 euro.
- Inventaris van het archief van de cisterciënzerinnenabdij van Herkenrode te Kuringen (Inventarissen Rijksarchief te Hasselt, 82).* Brussel, 2005. Bestelnummer P 4444. 10 euro.

Deze inventarissen zijn verkrijgbaar in het Rijksarchief, Bampslaan 4 te Hasselt.
